

До разової спеціалізованої вченої ради
Міжнародного гуманітарного університету

РЕЦЕНЗІЯ

**кандидата юридичних наук, доцента Меденцева А.М.
на дисертацію Сари Олександра Васильовича «Методика розслідування
кримінальних правопорушень, пов'язаних із публічними закупівлями
у сфері будівництва»**

Актуальність дисертаційного дослідження Сари О.В. «Методика розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із публічними закупівлями у сфері будівництва», обумовлена тими обставинами, що саме державне майно традиційно є найпривабливішим об'єктом злочинних зазіхань, а сфера публічних закупівель – однією з найбільш корумпованих і криміногенних із цієї точки зору. Теоретики і практики правоохоронної діяльності констатують, що розкрадання державних коштів у співучасті корупціонерів з підприємцями на сьогодні сягнуло загрозливих масштабів. Правопорушники щороку заволодівають величезними коштами, які виділяються з бюджету для здійснення закупівель товарів, робіт і послуг.

Здійснений автором аналіз практики стану протидії злочинності та результатів прокурорсько-слідчої діяльності впродовж останнього п'ятиріччя у розрізі показників розслідування кримінальних правопорушень, передбачених ст. 191 КК України «Привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем», свідчить про такий негативний факт, що співвідношення кількості облікованих кримінальних правопорушень відносно тих із них, по яких повідомлено про підозру, за вказаний період у середньому становить лише 49 %. За аналогічний період по кримінальним правопорушенням, передбаченим статтями 210 КК України «Нецільове використання бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету без

встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням» та 211 КК України «Видання нормативно-правових актів, що зменшують надходження до бюджету або збільшують витрати бюджету всупереч закону», аналогічні показники ще більш скрутні як з точки зору абсолютної кількості їх виявлення, так і у відображенні відсотку розкриття.

Поряд із зазначеним, особливо приваблює злочинців з точки зору розмірів можливого протиправного прибутку саме сфера будівництва. Публічні закупівлі у зазначеній галузі мають постійно бути в зоні особливої уваги з боку державних контролюючих і правоохоронних органів.

На фоні наведених негативних криміногенних процесів комплексно питання щодо розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із публічними закупівлями у сфері будівництва, в рамках окремої роботи досі не досліджувалися. Все це зумовлює необхідність подальших розробок у даному напрямі, свідчить про актуальність і значимість дисертаційного дослідження О. В. Сари «Методика розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із публічними закупівлями у сфері будівництва».

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Рецензоване дисертаційне дослідження здійснено із використанням доволі широкого кола найсучасніших методів наукового пізнання: предмет дисертації опрацьовано із застосуванням методу теоретичного аналізу і синтезу для визначення загальних засад сформульованої методики (наукової розробленості порядку розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із публічними закупівлями у сфері будівництва, та криміналістичної класифікації цих правопорушень – підрозділи 1.1, 1.2); статистичний метод використовувався у збиранні та аналізі даних, узагальненні матеріалів слідчої практики органів досудового розслідування (підрозділи 1.2, 2.2); формально-юридичний метод застосовувався для визначення змісту окремих термінів і понять кримінального права та процесу, криміналістики і слідчої практики (методика розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із

публічними закупівлями у сфері будівництва, обґрунтування правової регламентації публічних закупівель у сфері будівництва як основи формування криміналістичної характеристики досліджуваних кримінальних правопорушень, типізації способів їх учинення, слідчих ситуацій, завдань розслідування і засобів їх вирішення, під час формування переліку обставин, що підлягають встановленню, – підрозділи 2.1, 2.2, 3.1 відповідно); за допомогою системно-структурного методу обґрунтовано зміст методики розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із публічними закупівлями у сфері будівництва (підрозділи 2.1, 2.2), запропоновано основні підходи та напрями вдосконалення планування і організації розслідування досліджуваних кримінальних правопорушень (підрозділ 3.2), алгоритмізовано початковий етап розслідування, визначено тактичні особливості окремих слідчих (розшукових) дій та використання спеціальних знань у кримінальних провадженнях розглядуваної категорії (підрозділ 3.3); соціологічний метод використовувався під час вивчення думок слідчих, прокурорів, детективів, працівників оперативних підрозділів щодо теоретичних і прикладних засад формування сучасної методики розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із публічними закупівлями у сфері будівництва (у всіх підрозділах роботи).

Емпіричну базу дослідження становлять дані офіційної статистики Офісу Генерального прокурора, Державної судової адміністрації України, узагальнення вітчизняної судової практики, анкетування 175-ти слідчих, детективів, процесуальних керівників, прокурорів, працівників оперативних підрозділів, вивчення 126-ти кримінальних проваджень про правопорушення, пов'язані зі публічними закупівлями у сфері будівництва, та власний досвід автора щодо розслідування злочинної діяльності цього виду. Під час роботи дисертантом використано сучасні здобутки галузей кримінального права і процесу, криміналістики, теорії оперативно-розшукової діяльності, адміністративного права, соціології, психології.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації О. В. Сари, обумовлюється також використанням і належним опрацюванням значної джерельної бази (189 найменувань), що містить вагомий масив нормативно-правових актів, наукових досліджень вітчизняних та зарубіжних вчених, присвячені дотичній тематиці.

Дисертаційна робота Сари Олександра Васильовича відповідає керівним документам, оголошеним Указами Президента України: Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки від 20.05.2015 року № 276, Стратегії національної безпеки України від 14 вересня 2020 року № 392, Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023- 2027 роки від 11.05.2023 р. № 273, а також Пріоритетним напрямом розвитку правової науки на 2016-2020 роки, визначених 03.03.2016 року Національною академією правових наук України. Тема дисертації затверджена вченою радою Міжнародного гуманітарного університету 09.10.2019 р., (протокол № 1), в остаточній редакції 06.07.2023 р. (протокол № 7), та відповідає темам науково-дослідної роботи Міжнародного гуманітарного університету «Екзистенційні виклики освіти, науки, безпеки та здоров'я в сучасних умовах глобалізації та цифрової трансформації суспільного життя» (№ 0123U101585) і кафедри кримінального права, процесу та криміналістики «Реформування кримінальної юстиції в умовах глобального інформаційного суспільства».

Структура дисертації послідовно розкриває всі необхідні елементи методики розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з публічними закупівлями у сфері будівництва: стан наукової розробленості проблеми; криміналістичну класифікацію досліджуваних кримінальних правопорушень; правову регламентацію публічних закупівель у сфері будівництва як основу формування криміналістичної характеристики; криміналістичний аналіз правопорушень, пов'язаних із публічними

закупівлями у сфері будівництва; початковий етап їх розслідування (обставини, що підлягають встановленню, типові слідчі ситуації, завдання розслідування і засоби їх вирішення); порядок планування та організації розслідування; тактичні особливості окремих слідчих (розшукових) дій та використання спеціальних знань у розслідуванні кримінальних правопорушень, пов'язаних із публічними закупівлями у сфері будівництва.

Сформульовані завдання дослідження узгоджуються з розділами дисертації і знайшли своє вирішення та адекватне відображення у висновках дисертації. Зазначена класична структура криміналістичного дослідження дозволила повною мірою охопити предмет дисертаційного дослідження і представити у логічній послідовності отримані результати.

Достовірність і наукова новизна положень, висновків та рекомендацій. Достовірність наукових положень, висновків та рекомендацій забезпечено вмілим застосуванням широкого спектру вищезазначених методів наукового пізнання, що дозволило автору досягнути поставлену перед собою мету – розроблено сучасну методику розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із публічними закупівлями у сфері будівництва.

Винесені на захист положення характеризуються значним рівнем наукової новизни, додатково підтверджують самостійність та комплексність наукового дослідження. Зокрема, автором вперше:

запропоновано сучасну методику розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із публічними закупівлями у сфері будівництва, основними елементами якої є: класифікація досліджуваних кримінальних правопорушень; їх криміналістична характеристика (дані про типові ознаки предмета злочинного посягання і правового регулювання зазначеної сфери як елементу обстановки вчинення кримінальних правопорушень; способи їх учинення; «слідова картина»; характеристика правопорушника); обставини, що підлягають встановленню, типові слідчі ситуації, завдання і засоби їх вирішення на початковому етапі розслідування; планування та організація

розслідування досліджуваних кримінальних правопорушень; тактичні особливості окремих слідчих (розшукових) дій та використання спеціальних знань під час розслідування;

правову регламентацію публічних закупівель у сфері будівництва обґрунтовано як основу формування криміналістичної характеристики досліджуваних кримінальних правопорушень, а систему відповідних нормативно-правових актів згруповано на законодавчому та підзаконному рівнях і класифіковано залежно від сфер суспільних відносин, що ними регулюються: публічних закупівель; будівництва, архітектури і землеустрою (характеризуються несистемністю, дублюванням норм та потребують кодифікації); особливостей здійснення публічних закупівель на період дії правового режиму воєнного стану в Україні;

визначено систему способів учинення кримінальних правопорушень, пов'язаних із публічними закупівлями у сфері будівництва, що розподілені на групи: 1) основний спосіб корупційного збагачення («відкат»); 2) безпосередні способи: 2.1) загальні, властиві всім кримінальним правопорушенням, пов'язаним із публічними закупівлями; 2.2) специфічні для сфери будівництва, – із зазначенням їх «слідової картини» на рівнях індикаторів та можливих доказів;

окреслено специфіку обставин, що підлягають доказуванню у кримінальних провадженнях, пов'язаних із публічними закупівлями у сфері будівництва, яка визначає необхідність встановлення вже на початковому етапі розслідування: конкретних норм законодавства про публічні закупівлі чи сфери будівництва, що були порушені під час відповідної злочинної діяльності; факту невідповідності ціни закупленого товару, виконаних робіт чи наданих послуг у порівнянні з їх ринковою вартістю з метою доказування отримання «відкату»; конкретні способи вчинення кримінальних правопорушень, що вчинюються безпосередньо під час публічних закупівель, та ті, які є специфічними саме для сфери будівництва; особливості місця і часу вчинення розглядуваних кримінальних правопорушень; вид і розмір

шкоди, завданої кримінальним правопорушенням (має значення для визначення питання про підслідність згідно ст. 216 КПК); факт того, що предметом злочинного зазіхання були саме бюджетні кошти; належність підозрюваних до службових осіб замовника закупівлі, або учасника її процедури, або державних органів, що здійснюють наглядові чи контрольні функції; обставини згідно з п. 6 ст. 91 КПК;

теоретично обґрунтовано і надано практичні рекомендації з організації на початковому етапі розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із публічними закупівлями у сфері будівництва, тактичної операції «Документування неправомірної вигоди», що має на меті фіксацію «відкату» шляхом затримання злочинців «на гарячому» за ст.ст. 368, 369 КК та здійснюється як контрольоване вчинення відповідних діянь згідно з п. 7-1 ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» чи в правовому режимі НСРД, передбаченої ст. 271 КПК України, – контроль за вчиненням злочину у формі спеціального слідчого експерименту.

Дисертація є самостійною працею, висновки дисертаційного дослідження відповідають визначеній меті, поставленим завданням, поглиблено і змістовно розкривають їх. Наукові положення та рекомендації в достатній мірі обґрунтовані та базуються на достовірних наукових даних.

Основні теоретичні та практичні положення й пропозиції дисертаційного дослідження викладено у 8-ми наукових працях, із них 3 статті у наукових фахових виданнях, одна публікація у виданні іноземної держави та 4 тези доповідей на конференціях.

Зазначене свідчить про високий рівень наукової новизни, важливість та практичну значущість проведеного дослідження.

Водночас, окрім наведених позитивних аспектів роботи О. В. Сари, необхідно також вказати і на наявність дискусійних і таких, що потребують додаткової аргументації, положень.

По-перше, назву другого розділу дисертаційного дослідження автором сформульовано як «Побудова криміналістичної характеристики

кримінальних правопорушень, пов'язаних із публічними закупівлями у сфері будівництва», а підрозділу 2.2 – як «криміналістичний аналіз» правопорушень досліджуваного виду. Слід підтвердити здобутки дисертанта із ступенем наукової новизни «вперше» щодо формулювання ним сучасної методики розслідування розглядуваних кримінальних правопорушень, одним із елементів якої є їх криміналістична характеристика, що містить дані про типові ознаки предмета злочинного посягання і правового регулювання зазначеної галузі, способи їх учинення, «слідову картину», характеристику правопорушників. У цьому зв'язку до автора постає питання, чому відповідний розділ дослідження не названо ним прямо як «криміналістична характеристика кримінальних правопорушень, пов'язаних із публічними закупівлями у сфері будівництва»?

По-друге, позитивно сприймається той факт, що дисертант в основу власного бачення способів (механізму) вчинення кримінальних правопорушень, пов'язаних із публічними закупівлями у сфері будівництва, покладає раніше розроблені класифікації за критеріями сфери протиправної діяльності та конкретизованого способу вчинення досліджуваних кримінальних правопорушень із виділенням у якості основних двох груп правопорушень: 1) де основним кримінальним правопорушенням є заволодіння державними коштами шляхом зловживання службовим становищем; 2) де основні – прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою замовника публічної закупівлі. Поряд із цим, дисертант намагається удосконалити наведену класифікацію способів досліджуваних кримінальних правопорушень за рахунок тезису про те, що вони детерміновані їх корупційною природою та базуються на «відкаті» як основному способі корупційного збагачення. У цьому зв'язку, виникає питання, як дисертант співвідносить поняття «відкат» із зазначеною другою групою способів вчинення правопорушень, де основними є прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою замовника публічної закупівлі? Також, чи вважає автор

доречним застосування законодавчо не визначеного терміну «відкат» для характеристики механізму кримінальних правопорушень, пов'язаних із публічними закупівлями у сфері будівництва.

Загальний висновок по дисертації. Вказані питання, здебільшого, мають дискусійний та рекомендаційний характер, і тому істотно не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження О. В. Сари.

Вимоги академічної доброчесності дотримані у повному обсязі, наявний висновок Unicheck – позитивний.

Дисертація Сари Олександра Васильовича на тему: «Методика розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із публічними закупівлями у сфері будівництва» є завершеним монографічним дослідженням та відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктору філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженому Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, та наказу Міністерства освіти та науки України від 12 січня 2017 р. Сара Олександр Васильович, за результатами публічного захисту, заслуговує присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент:

Доцент кафедри кримінального права, процесу та криміналістики
Міжнародного гуманітарного університету,
кандидат юридичних наук, доцент

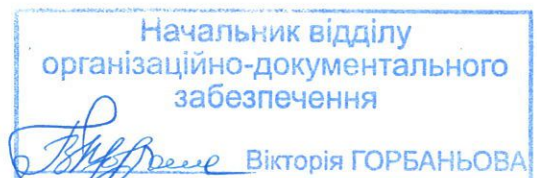

[Handwritten signature]

Анатолій МЕДЕНЦЕВ

[Handwritten signature] засвідчую

[Handwritten signature]